

pedig lehet nyugodtan mosogatni [és itt hadd használjam magam is az interjúszöveg hangulati zárójelét: *a szöveg írója keserűen mosolyog*]. Meggyőződésem, hogy nem ennyire becsüli Ön egyházát, a mosogatás pedig csak annak szólt, akiről Ön azt képzelte, hogy az egészet „kitalálta”. Ezt, szomorúan bár, de tudomásul veszem, és ezzel lezárok valamit, ami sajnos igazán sohasem kezdődött el.

Utószó

A múlt, sőt a még nem nagyon távoli múlt egyháztörténetének nagyjait, sok-

szor az egyházon kívüli intézmények szemüvegén keresztül is szemlélve, az ember közel áll a depresszióhoz. Ha erre még rátevéődnek a mindennapok kicsinyeskedései is, elengedhetetlenül oda jutunk, hogy a példaképek emberi arca meghomályosodik és elszürkül, nagyságuk erodálódik, és semmi sem akadályoz már meg bennünket abban, hogy szívünk ne maradjon üres és keserű.

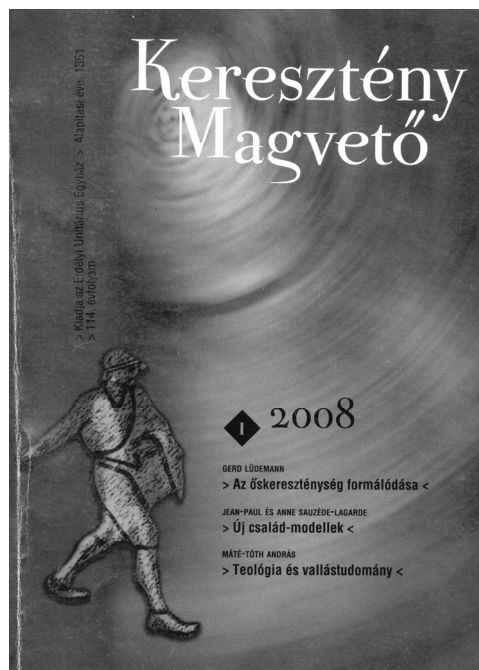
Bizony, csillaghullások idejét éljük!

Buzogány Dezső

Recensio

Keresztény Magvető 114. évf., 2008/1. szám

ISSN 1222-8370. 156 old.

Az Erdélyi Unitárius Egyház negyedévenként megjelenő szaklapját 1861-ben indították útjára. A lap szülőatyja Nagy Lajos tanár volt, mellette pedig Kriza Já-

nos bábáskodott, aki épp az évben lett püspök. A 20. század végi rendszerváltás utáni első főpásztor, Erdő János így határozza meg a *Keresztény Magvető* rendeltetését: „A folyóirat napjainkig a szabadelvű keresztény teológia művelését és az egyházi élet elevenítését szolgálja.” (*Erdélyi egyházaink évszázadai*. Bukarest 1992.)

A *Tanulmányok* című rovat élén álló cikk szerzőjéről, Gerd Lüdemannról mindjárt megállapítható, hogy szabadon gondolkodó teológus. Korábbi írásaiban kifejtett nézetei oda vezették a német evangélikus egyházat, hogy göttingai teológiai tanszékét (Újszövetségi Teológia) *A korai kereszténység története és irodalma* névre „kereszteljék át”. *Mi történt halójában?* című írása már címével is meghökkeneti az olvasót, hiszen – a göttingai tudós nézete szerint – keresztényen hitünk tételei „projekciók”, emberi vágyálmok kivetítései. Esszéjének alcíme *Az őskereszténység formálódása, Kr. u. 40–70* behatárolja azt az időkeretet, amelynek eseményeivel foglalkozik. Lüdemann abban látja egyéni

fejtegetéseinek megalapozottságát, hogy Az apostolok cselekedeteiről írt könyv akár 5 évtizeddel később íródhatott Márk evangéliumánál, és tudósításaiba természetfeletti elemeket vegyít, hogy újra megalapozza a nagycsütörtökön szétesett tanítványi kör tekintélyét. Ebben az igyekezetben a názáreti Jézus hívei ellen fenekedő farizeus Saul formálja Pál apostollá, a keresztyén misszió fő alakjává, pedig ő végeredményében csupán egy „tarzosi rajongó”, aki „merész gondolati kanyarral összekapcsolta a zsidó messiási eszményt az Ézsaiás könyvében található ‘szenvedő szolga’ képével”. Pál sikerét azzal magyarázza, hogy noha a zsidókeresztyén és pogánykeresztyén körök közötti egységfenntartó erőfeszítései eredménytelenek maradtak, a „görög felvilágosodás elleni vallási reakció” jó táptalajnak bizonyult eszméi diadalához. Hitvallásaink vonzaskörében annyit mindenképpen illik hozzáfűzni a szerző eszmefuttatásához, hogy a fenti ok és okozat megnevezésével bennünket is elindít a továbbgondolkodás útján: vajon nem a szélsőséges fundamentalizmussal szembeni tiltakozás alakította-e ki látásmódját?

Jakabffy Tamás szerkesztői bevezetőjével egy családlélektani cikkhez érkezünk, amely eredetileg egy francia nyelvterületen kiadott lapban jelent meg (*Évangile et liberté*, 2007, 214. szám.). A bevezető szöveg átmenet egy nálunk még kényes témának számító kérdéskörhöz, amely a *Keresztyén Magvető* hasábjain az *Új családmodellek* cím alatt jelenik meg. Az olvasót egy francia földön élő pszichológus házaspár vezeti be a hagyományos családforma tömeges összeomlása után előállt állapotok szövevényébe. Az eddig bevett meghatározás, mely szerint a családot a vérségi kapcsolat jelképezte, jelenleg arra szorul, hogy kibővídjön: egyre több együttélési képlet követeli magának a család megnevezést. *Jean-Paul* és *Anne Sausède-Lagarde* statisztikai adatok segítsé-

gével látta, mennyivel több vetületre kell odafigyelni manapság, ha ezt kérdezi valaki: melyek a család alkotóelemei? Egy vagy két szülő? Különváltan vagy egy fedél alatt? Természetes vagy örökbefogadó szülők? S ha az ilyen jellegű kérdések tisztázódtak, tovább lehet lépni: milyen jogok és kötelezettségek rajzolódnak ki itt? Hogyan működnek e helyzetekben a rangfokozatok, ki hogyan veszi tudomásul a saját felelősségét, korlátait, köteleseit? Ezeknek felismerése és elismerése az eredeti és az újabb családmodellek esetében is létfontosságú mozzanatként számít. Igazat adunk a cikk íróinak abban, hogy az egyház szolgálainak és a jogalkotóknak egyaránt tudomásul kell venniük a társadalom ilyen irányú változását. Az új együttélési formák pásztorolására valóban szükség van, erre az egyháznak már rég rá kellett volna készülnie. Vitába kell szállnunk azonban a szerzőpárossal akkor, amikor a jogi megerősítést és a hagyományos családnak kijáró erkölcsi rangot kíván biztosítani az azonos nemű szülők köré csoportosult családnak is. Elfogadottságuk feltétele – a pszichológus házaspár szerint – azonos a hagyományos család képletével, valamint az új modellekével: *hierarchiák, funkciók, határvonalak és transzgenerációs viszonyok* rendezett együttéléte. Mégis hadd kérdezzük meg: ha ezek a kívánalmak már megvannak, ha működésükben nem adódnak különösebb gondok, akkor félre lehet tenni minden vallási és erkölcsi megfontolást?

A folyóirat harmadik tanulmánya *Gellérd Imréné* (1920–1980), az unitárius teológiai tudományosság 20. századi erdélyi mártírjának neve alatt jelenik meg. Általánosságban is érvényes nevelési elvek alkalmazásának a lehetőségeit fejtegeti, hogy a növendék „mielőbb és minél teljesebben keresztyén, unitárius személyiséggé váljék”. *A konfirmációra való felkészítés feladatai* című dolgozatából az elkötelezettség és egyházszeretet sugárzik.

Már a bevezető mondatokban jelzi, hogy „több évre van szükség ahhoz, hogy a növendék kellőképpen fel tudjon készülni a konfirmációra”. A konfirmációi oktatást a valláserkölcsei nevelés egyik szakaszaként látja, és mint ilyet igyekszik elhatárolni a különféle téveszméktől. Mivel a tanulmány az ateista iskolai nevelés és oktatás korszakában születik, Gellérd irányelvei igyekeznek megfelelni az akkori külső elvárásoknak, és pedig oly módon, hogy a „császár” úgy kapja meg a magáét, hogy eközben az Istennek rendelt rész lehetőleg ne károsodjék. Az egyházi oktatás egyik általa lefektetett vezérelve a kör négyszögesítésének is tűnhet: „nem szakítja ki a növendéket a mából, nem szigeteli el a családtól és intézményi neveléstől, hanem, ellenkezőleg: beleilleszkedik az általános nevelés programjába, segít annak, kiegészíti azt.” Ismerve a kizárólagos ateista eszmerendszert, nehezen képzelhető el a keresztyén oktatás abba való beleilleszkedése, azonban nyilvánvaló, hogy e megfogalmazással Gellérd Imre engedményt tesz. Hiszen burkoltan jelzi, hogy nem áll szándékában a lojális lelkek kinevelése: „nem tekintélyelvű; nem heteronóm, hanem autonóm személyiségek formálására törekszik”. Hat áttekinthető fejezetben fejti ki egyéni meglátásait és ajánlásait: *A konfirmációra való előkészítés célja* (1); *A növendék* (2); *A konfirmációra való előkészítés anyaga* (3); *A lelkész* (4); *A konfirmációra való előkészítés módszere* (5); *Dologi feltételek* (6). Leginkább a 3. fejezet láttatja, hogy Gellérd Imre eredetien gondolkodó teológus: a megtanítandó anyagba felveszi a maga írta mesegyűjtemény (*Jó Isten*) egyes darabjait, amelyek révén pedagógiai célt követ. Ezek segítségével mélyíti el a bibliai témák mondanivalóját.

Ökumenikus kitekintésű tanulmány Máté-Tóth András munkája: *Teológia és vallástudomány*. A 18. sz. végétől a vallástudomány, mint egyetemi diszciplína,

Westfáliában kezdi térhódítását. A szerző kifejti, mit jelentett a teológia számára a vallástudomány feltűnése, és fordítva: a vallástudomány számára a teológia felfedezése. A bevezető gondolatok után felfedi, hogy vizsgálódása a tudományos gondolkodás 19–20. századi történetének fázisaiban kívánja megragadni a teológia és a vallástudomány viszonyát. A történelmi mozzanatokban azokra a jellegzetességekre összpontosít, amelyek meghatározták a vallástudományt: ennek központi tárgya, módszertana, valamint vallástudományi ágai. A vallástudomány első művelőinek nevét együtt sorolja fel azokkal a hollandiai, franciaországi és angliai egyetemekkel, ahol külön tantárgyként vezették be. Nem hallgatja el, hogy oktatását sok helyen antiklerikális cézzal karolták fel. Megállapításai között van egy-két meghökkentő is: „A globális világ korszakában már látjuk, hogy megbízható statisztikai adatok szintjén nem is tudni, hányféle vallás van.” Következő mondatával pedig eldönti, mennyire lehet eredményes a teológia és a vallástudomány viszonyának meghatározása: „A vallások nem mérhetőek egymáshoz, csakis önmagukhoz, ami a monoteista vallások körében nem könnyű vállalkozás.” A címben szereplő két vallási kategóriát Schütz Antal meghatározásában hozza közel az olvasóhoz. Schütz a Kijelentés biztos ismeretének talaján áll és szilárd közegnek tekinti a teológiát, s így nézete szerint ez utóbbit csak alátámasztani hivatott a vallástudomány. Máté-Tóth rámutat arra, hogy voltak próbálkozások olyan ismervek lefektetésére, amelyek az egyes vallások vizsgálata rendjén és így ezek esetében is a teológia, illetve a teologizálás meghatározást alkalmazzák. (Ennek alátámasztására pl. a fogalmi szókönyvekre és a lexikális anyagokra utal: ezekben 60–70% arányban azonosak a szócikkek.) Korunk nagy kihívásai elvezették az egyes vallásokat a

kiközösítéstől a párbeszédig, eljött annak az ideje, hogy a párbeszédűl az együttműködésig vezető útra lépjenek. Mivel a vallás a „jövő megatrendjei közé tartozik”, a felvetődő kérdésekkel minduntalan találkozunk. Érdekes lett volna, ha a vizsgálódáshoz csatolt gazdag irodalomban 20. századi református teológusok nevével is találkozunk. Feladatunknak tekinthetjük, hogy a dolgozatban feltárt szempontok segítségével is olvassuk tanítómestereinket.

A következőkben *Olosz Katalin* néprajzi témájú előadásának – *Unitárius iskolások ünnepköszöntő veszekedő versei* – szer-

kesztett változatával ismerkedhetünk meg. Maga a versanyag 11 darabból áll, többségében 19. századi gyűjtésből, Homoródtól Torockóig.

A *Szószerék-Úrasztala-Szertartások* rovatban négy prédikáció kapott helyet, a *Könyvszemle* rovatot pedig Gaal György ismertetője tölti ki. Ebben bemutatja a Stúdium Kiadó 2007-ben megjelentetett irodalomtörténeti érdekességét, a *Lámpagyújtogató* című Reményik Sándor-albumot, amelynek gerincét a költő kortársának, Lám Bélának irodalmi hagyatéka képezi.

Balogh Béla

Biblische Notizen.

Aktuelle Beiträge zur Exegese der Bibel und ihrer Welt.

143. szám, új folyam. 152. l. ISDCL-Publishers Salzburg 2009.

ISSN 0178-2967

Emmanuel O. Nwaoru (Port Harcourt, Nigéria): *Ruházat-váltás: jelképes „szakaszkritikusok” József történetében (Gen 37; 39; 41).* József története az öltözék cseréje nélkül aligha lehetne költői és teológiai egységben annyira izgalmas és elragadó, mint amilyen. József mintegy öt esetben kap új ruházatot az elbeszélés rendjén, és három esetben fosztatik meg ettől. Négy kiemelkedő helyen esik meg vele ez: először családja körében, azután Pótfár házában, majd az egyiptomi börtönben, végül a fáraó palotájában. A ruházat anyaga és ennek minősége jól tükrözi József társadalmi helyzetét. A cikk arra a következtetésre jut az elbeszélés felépítésének vizsgálata rendjén, hogy az író jelképes cselekménnyé alakítja a ruhacserét, amely ilyenformán meghatározó fordulópontokat jelöl. A mozzanat adott jelentőségét is vizsgálat tárgyává teszi, és hasonlóságokat mutat fel egyes afrikai társadalmak olyan ruházat-váltásában, amelynek vallásos és társadalmi háttere van. (A dolgozat angol nyelven jelenik meg.)

Aprólékos szövegelemzést kínál Volker Wagner (Lipcse) dolgozata: *Létezett-e az Ex 12. fejezetének páskba nélküli leírata?* A szerző rámutat arra, hogy a pásk

